

Piotr Cyniak

historyk sztuki
Uniwersytet Warszawski

art historian
University of Warsaw

Podziwiać i chronić. Wysiłki konserwatorów, publicystów i artystów na rzecz zachowania architektury wernakularnej Krzemieńca

Admire and protect. The efforts of monument protection officers, publicists and artists to preserve the vernacular architecture of Krzemieniec

Abstrakt

W okresie dwudziestolecia międzywojennego można zaobserwować wzrost zainteresowania architekturą drewnianą Krzemieńca. Stanowiła ona wówczas nie tylko istotny temat poruszany w tekstach wspomnieniowych i publicystycznych, ale równocześnie jeden z kluczowych motywów pojawiających się w malarskich i graficznych przedstawieniach wołyńskiego miasteczka. Zachwytem literatów, publicystów i artystów towarzyszyła także coraz bardziej pogłębiona refleksja nad kierunkami ochrony drewnianego dziedzictwa. Historyczne centrum Krzemieńca uznano za rezerwat konserwatorski. Na łamach „Życia Krzemienieckiego” rozgorzała dyskusja nad postulowanymi metodami i skalą profesjonalnej ochrony konserwatorskiej zabytkowego centrum miejscowości, czego wyrazem są teksty publicystyczne analizowane w niniejszym artykule. Lokalni społecznicy, dostrzegając świadectwa degradacji krzemienieckiego pejzażu architektonicznego, podejmowali próby uwrażliwienia mieszkańców na estetyczne walory tradycyjnej zabudowy. W 1937 r. Krzemieniec odwiedził Generalny Konserwator Zabytków – Wilhelm Karol Henneberg. Wizyta ta zaowocowała podpisaniem czteropunktowego programu konserwatorskiego zabytkowej dzielnicy miasteczka. Nie porzeczono jedynie na sformułowaniu urzędowych wytycznych. W okresie międzywojennym – dzięki funduszom publicznym – w miasteczku prowadzono prace konserwatorskie, obejmujące zarówno zabytki architektury monumentalnej, jak i wybrane domy mieszczkańskie. Krzemieniecka akcja konserwatorska została w brutalny sposób przerwana we wrześniu 1939 r. W czasie II wojny światowej omawiany zespół architektury drewnianej zniknął z powierzchni ziemi. Świadectwem jego istnienia są już tylko międzywojenne fotografie, teksty publicystyczne i prace plastyczne.

Słowa kluczowe: Krzemieniec, budownictwo drewniane, ochrona zabytków, sztuka polska XX wieku, szteta

Abstract

During the interwar period there was a growing interest in the wooden architecture of Krzemieniec. At that time, it was not only an important issue discussed in memoirs and journalistic texts, but also one of the key motifs appearing in the paintings and graphic representations of the Volhynia town. The admiration of writers, publicists and artists was also accompanied by a deeper reflection on the directions of protection of the wooden heritage. The historical centre of Krzemieniec was declared a conservation reserve. In “Życie Krzemienieckie” magazine there was a discussion on the postulated methods and scale of professional conservation protection of the historic centre of the town, which is reflected in the journalistic texts analysed in this article. Recognizing the evidence of the degradation of the architectural landscape of Krzemieniec, local community activists made attempts to sensitize the residents to the aesthetic values of traditional architecture. In 1937 Krzemieniec was visited by Wilhelm Karol Henneberg, the General Monuments Inspector. This visit resulted in the signing of a four-point conservation programme for the historic district of the town. It was not confined to the formulation of official guidelines. In the interwar period, on the basis of public funds, monument protection works were carried out in the town, including both monumental architecture and selected burgher houses. The monument protection action in Krzemieniec was brutally interrupted in September 1939. During World War II, the discussed wooden architecture complex disappeared from the surface of the earth. The only evidence of its existence are interwar photographs, journalistic texts and art works.

Keywords: Krzemieniec, wooden architecture, protection of historical monuments, Polish art of the 20th century, shtetl

Piotr Cyniak, absolwent historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim, doktorant na Wydziale Artes Liberales UW. Publikował w „Quarcie”, „Renowacjach i Zabytkach”, „Rzucie” i „Spotkaniach z Zabytkami”.

Piotr Cyniak, graduate of art history at the University of Warsaw, PhD student at the Faculty of Artes Liberales UW. He has published in “Quart”, “Renowacje i Zabytki”, “Rzut” and “Spotkania z Zabytkami”.